

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Розкрито зміст моделі формування емоційної культури дітей дошкільного віку в процесі психолого-педагогічної взаємодії.

Ключові слова: емоційна культура, психолого-педагогічна взаємодія, модель емоційної культури.

У сучасних умовах розвитку суспільства на велику увагу заслуговує емоційний світ дитини як найбільш вразливий та залежний від оточення. Особливо це стосується дітей дошкільного віку, оскільки на цьому віковому етапі відзначається превалювання емоційного компонента над інтелектуальним. Дитина у всьому керується саме емоціями, які повністю поглинають її, саме тому виникає необхідність в емоційній вихованості, яка є невід'ємною складовою сформованості емоційної культури.

Як засвідчив аналіз психолого-педагогічної літератури, емоційна культура розглядається вченими як складник: моральної культури (В. Вічев, С. Іконнікова, Л. Рувинський, Г. Шингаров та ін.); культури спілкування (Г. Потиліко, Г. Якубанська та ін.); духовної культури особистості (В. Поплужний, Л. Сбитнева, І. Сілютина, В. Сухомлинський, О. Турська та ін.); культури особистості (І. Анненкова, І. Могилей, Л. Соколова та ін.).

Відповідно до мети дослідження виникає необхідність у розробці моделі формування емоційної культури дошкільників у процесі психолого-педагогічної взаємодії.

Мета статті – розкрити зміст моделі формування емоційної культури дітей дошкільного віку в процесі психолого-педагогічної взаємодії.

У педагогічному словнику це поняття розглядається як умовний образ, схема остаточного результату, створена або обрана дослідником система, яка відтворює істотні для мети пізнання сторони об'єкта, що вивчається (елементи, властивості, відносини, параметри), і завдяки цьому система перебуває з об'єктом у таких відношеннях заміщення і схожості, за яких її дослідження виступає опосередкованим способом здобуття знань про цей об'єкт [2].

Гносеологічна суть наукових моделей полягає в тому, що вони дають змогу системно і наочно зобразити знання про предмет, його функції, параметри тощо. Основним призначенням моделі є пояснення сукупності даних, що стосуються предмета пізнання. Моделювання слугує не тільки цілям пізнання соціальних систем, а й управлінню ними. Модель відображає предмет не безпосередньо, а через сукупність цілеспрямованих дій суб'єкта: конструювання моделі, експериментальний або теоретичний аналіз моделі, зіставлення результатів аналізу з характеристиками оригіналу, виявлення розбіжностей між ними, коригування моделі, інтерпретацію

одержаної інформації, пояснення знайдених властивостей і зв'язків, практичну перевірку результатів моделювання [1].

Звернемось до розкриття змісту моделі формування емоційної культури дошкільників у процесі психолого-педагогічної взаємодії, яка має забезпечити в культурно-освітньому просторі дитячого садка умови для емоційного розвитку дитини, а саме: створення відповідного емоційно-розвивального середовища та можливостей для професійної самореалізації педагогів, психологів та їхньої взаємодії.

Відповідно до контексту дослідження виникає необхідність створення розвивального середовища, яке б сприяло формуванню емоційної культури дітей у процесі психолого-педагогічної взаємодії. До його складу входять наочно-просторове оточення; емоційні відносини між суб'єктами взаємодії; активність самих школярів, яка дає змогу збагатити та істотно поглибити процес пізнання навколишньої дійсності та емоційної сфери людини, розвинути емоційні особистісні якості та вміння, сприяє набуттю учнями досвіду емоційного ставлення до оточуючого світу, розвиває їхню емоційну активність.

На нашу думку, буде доцільним виокремити напрями формування емоційної культури дошкільників у процесі психолого-педагогічної взаємодії у зв'язку з необхідністю комплексного підходу до проблеми, систематизації впливів на учнів та визначення послідовності дій суб'єктів взаємодії.

Виділяючи напрями, було враховано змістові характеристики психолого-педагогічної взаємодії, оскільки від них залежить розподіл обов'язків між суб'єктами взаємодії, планування та послідовність упровадження заходів, спрямованих на вирішення поставленої проблеми, специфіка побудови міжособистісних стосунків суб'єктами взаємодії. Також спираємось на вікові передумови та зміст структурних компонентів емоційної культури дітей.

Отже, побудова процесу формування емоційної культури дошкільників у процесі психолого-педагогічної взаємодії має відбуватися за такими напрямками:

- емоційно-розвивальний. Передбачає організацію педагогом роботи, головним завданням якого є введення і ознайомлення дітей зі складним світом емоцій, способами соціально схвалюваної адекватної емоційної поведінки;

- емоційно-підтримувальний. Неможливо на замовлення викликати у себе емоції та почуття та очікувати від дитини, щоб вона переживала те, чого не відчуває, або переживала й демонструвала тільки позитивно забарвлені емоції. Тому завдання педагогів і психологів полягає в тому, що вони повинні вміти прямо або опосередковано скеровувати емоції дітей, організовуючи їхню діяльність та встановлюючи сприятливу емоційну атмосферу в групі;

- емоційно-налаштувальний. Спільне створення педагогами та психологами емоціогенного наочно-просторового оточення, що сприяє виник-

ненню різноманітних емоцій у дітей, зниженню емоційного напруження та створює відчуття безпеки й захищеності.

– емоційно-активізувальний. Активізація емоційних реакцій відбувається тоді, коли дитина стикається з чимось новим, незвичним, тому цей напрям передбачає створення педагогами і психологами емоціогенних ситуацій, що сприяють сплеску адекватних емоцій у дітей;

– емоційно-профілактичний. Під час впровадження цього напрямку педагогами і психологами використовуються заходи, спрямовані на профілактику появи емоційного напруження в дітей під час високої інтелектуальної та психоемоційної навантаженості;

– емоційно-корекційний. Передбачає проведення психологами з учнями заходів, спрямованих на корекцію їхньої емоційно-особистісної сфери: тривожності, страхів, агресивності.

Реалізація кожного з напрямів відбувається за допомогою відповідних форм і методів формування емоційної культури учнів початкової школи, при застосуванні яких слід враховувати вікові особливості дошкільників та залучати психолога до цього процесу.

Виділяючи методи формування емоційної культури учнів початкової школи, використовуємо методи виховання, спрямовані на формування свідомості особистості (розповідь, роз'яснення, приклад, бесіда); формування громадської поведінки (педагогічна вимога, пряма вимога, опосередкована вимога, громадська думка, привчання, вправління, доручення, створення виховних ситуацій); стимулювання діяльності та поведінки дітей (змагання, заохочення, покарання, підбадьорювання, залучення до творчої діяльності і виконання творчих завдань); контроль та аналіз ефективності виховання (педагогічне спостереження, опитування, виконання доручень, створення ситуацій для вивчення поведінки дітей, експертиза поведінки, самоаналіз поведінки) [5].

На увагу заслуговують чинники, що зумовлюють формування особистості, а їх дотримання сприяє досягненню високого рівня результативності. Спираючись на структурні компоненти, напрями формування емоційної культури дітей та особливості становлення й розвитку особистості дошкільників, виділяємо педагогічні умови формування емоційної культури дітей у процесі психолого-педагогічної взаємодії.

Значну роль у формуванні емоційної культури учнів відіграє професійна установка педагогів і психологів на організацію цього процесу. Успіх у досягненні результату залежить від узгодженості та скоординованості дій педагогів і психологів, уміння знайти контакт один із одним, майстерності та обізнаності педагога та психолога із суттю проблеми; власної емоційної виразності та здатності регулювати власний емоційний стан тощо.

Важливою умовою формування емоційної культури дошкільників, на нашу думку, є створення емоційно позитивної атмосфери та збільшення емоціогенності навчально-виховного процесу. Відомий педагог В. Сухо-

млинський великого значення надавав емоційній атмосфері навчально-виховного процесу та наголошував на організації духовної діяльності учнів [3].

Виникає необхідність збільшення емоційного досвіду дітей та задоволення їхньої потреби у спілкуванні, що є наступною умовою формування емоційної культури. Дошкільний вік найбільш сприятливий для вдосконалення діяльності органів чуття, міміки, жестів, поглядів, накопичення уявлень про навколишній світ, оскільки дитячі почуття безпосередньо впливають на загальний рівень їхнього інтелекту. Крім того, виникає необхідність у створенні та підтримці позитивної атмосфери в колективі однолітків.

Запорукою успіху є визнання вирішального впливу емоцій педагога та психолога на спілкування з дітьми та стиль їхніх взаємин. Розглядаючи навчально-виховний процес як творчу діяльність, О. Турська вказує, що результативність роботи, спрямованої на формування емоційної культури дітей [4], буде залежати від того, наскільки педагог володіє методикою емоційного стимулювання. Впровадження цієї умови можливе завдяки проведенню систематичних заходів, організації емоціогенних ситуацій, зближенню колективу, пошуку спільних інтересів дітей тощо.

Спонування дітей до керованого прояву емоцій соціально схвалюваними способами є умовою, що дає їм змогу закріпити й інтеріоризувати набутий досвід емоційної поведінки. У цьому важливу роль відіграє організація самостійної діяльності дітей (вирішення емоційних завдань, виконання індивідуальних завдань), у ході якої вони можуть відпрацьовувати і закріплювати набуті знання та вміння.

Звернемося до структури організації процесу формування емоційної культури учнів початкової школи, яка відображає суть і послідовність дій суб'єктів та заходи, спрямовані на його реалізацію.

Виділяємо три етапи формування емоційної культури молодших школярів у процесі психолого-педагогічної взаємодії, які є взаємозалежними і передбачають таку чітку послідовність упровадження: адаптаційний, пізнавально-процесуальний, результативно-оцінний. Звичайно, він є умовним, оскільки не можна чітко розмежувати час завершення одного етапу та початок іншого; це зроблено для того, щоб простежити послідовність дій учасників цього процесу та динаміку формування емоційної культури молодших школярів у процесі психолого-педагогічної взаємодії.

Окремої уваги заслуговує підготовка педагогів і психологів до формування емоційної культури дошкільників у процесі психолого-педагогічної взаємодії, з цією метою виділяємо пропедевтичний етап, який передує іншим етапам.

Завданнями етапу є організація взаємодії у діаді “педагог – психолог” та їхнє ознайомлення із суттю поняття “емоційна культура дошкільників”. Зміст етапу спрямований на формування вміння педагогів і психологів вступати в контакт один з одним; удосконалення їхніх комунікативних умінь, здатності регулювати та контролювати власний

емоційний стан, обирати найбільш оптимальну стратегію взаємодії; формування в них уміння планувати спільну діяльність, узгоджувати свої дії; ознайомлення їх із формами психолого-педагогічної взаємодії, змістом поняття “емоційна культура дошкільників”, формами і методами її формування.

Метою адаптаційного етапу є формування в дошкільників інтересу до емоційної сфери людини й оволодіння адекватною емоційною поведінкою. На цьому етапі слід приділити підвищену увагу позитивній емоційній атмосфері, яка досягається шляхом: створення сприятливих умов перебування дитини у дошкільному закладі за допомогою налагодження контакту між педагогом і дітьми; сприяння у вияві їхніх емоційних реакцій; збільшення кількості емоціогенних об’єктів; надання допомоги дошкільникам у подоланні негативних емоційних станів.

Метою пізнавально-процесуального етапу є введення дитини у складний світ людських емоцій, розширення кола відповідних знань і розвиток здатності сприймати розмаїття оточуючого світу, емоційно адекватно реагувати на нього. Спираючись на результати реалізації завдань попереднього етапу, продовжується робота із закріплення в дітей набутого досвіду, пов’язаного з їхнім інтересом та прагненням дізнатися більше про способи адекватної емоційної поведінки, шанобливим ставленням до емоційної сфери людини. Починається систематична робота, спрямована на розширення знань дошкільників про емоційну сферу людини, експресивні канали виявлення емоцій (мімічний, руховий, мовленнєвий) та способи адекватної емоційної поведінки; формування в них емоційних особистісних якостей та вмінь.

Метою четвертого – результативно-оцінного – етапу є активізація адекватної емоційної поведінки дошкільників. Зміст етапу передбачає закріплення та систематизацію вже набутих знань і вмінь дітей, удосконалення їхніх особистісних емоційних якостей та організацію ними самопізнання. Предметом самопізнання дошкільників виступають власні почуття й емоційні стани, тому завдання педагогів та психологів полягає в закріпленні в дітей позитивного емоційного образу “Я”, заснованого на адекватному уявленні про власну емоційну поведінку. Впродовж цього етапу продовжується поглиблена робота, спрямована на визнання дітьми власної неповторності й унікальності та здатності творчо й оригінально підходити до вирішення емоційних завдань, пов’язаних із постійно змінними емоціогенними умовами.

Отже, модель формування емоційної культури (далі – ЕК) дітей дошкільного віку в процесі психолого-педагогічної взаємодії має такі складові компоненти: мета, суб’єкти навчально-виховного процесу, напрями, форми та методи її формування у процесі взаємодії, форми психолого-педагогічної взаємодії суб’єктів, структурні компоненти, етапи, педагогічні умови формування емоційної культури молодших школярів, критерії її сформованості та результат (див. рис.).

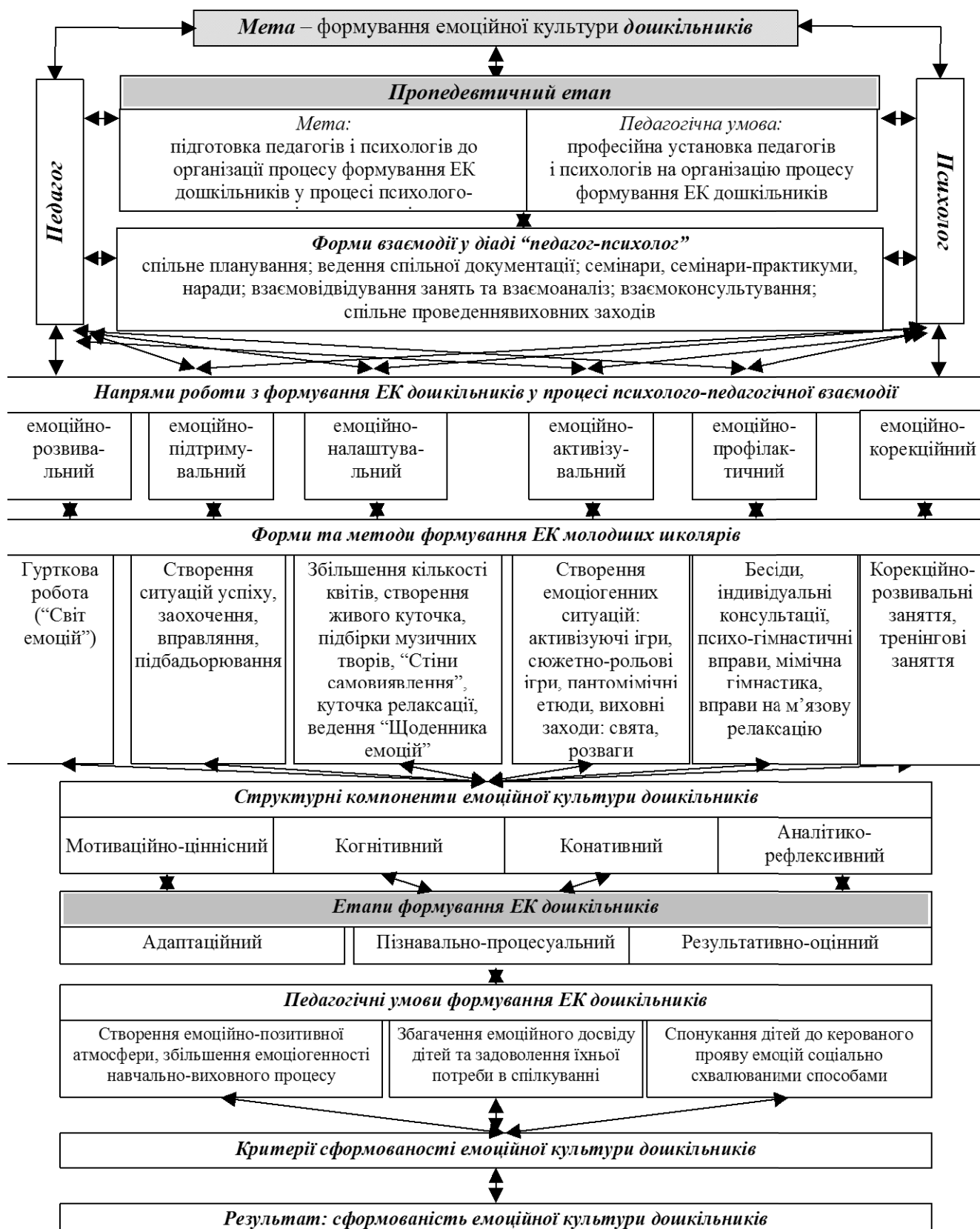

Рис. Модель формування емоційної культури дошкільників у процесі психолого-педагогічної взаємодії

Висновки. Отже, процес формування емоційної культури молодших школярів складається із сукупності елементів, які взаємопов’язані та взаємодоповнюють один одного, і лише за умови їх гармонійного функціону-

вання можливе досягнення поставленої мети – сформованість емоційної культури дошкільників. Головну роль у цьому процесі відіграє саме психолого-педагогічна взаємодія між її суб'єктами: психологами, педагогами та дошкільниками.

Список використаної літератури

1. Веников В.А. Теория подобия и моделирование / В.А. Веников. – М. : Высшая школа, 1966. – 187 с.
2. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : ИКЦ “Март”; Ростов н/Д : “Март”, 2003. – 448 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 1. – 670 с.
4. Турська О.В. Виховання емоційної культури підлітків засобами предметів мовно-літературного циклу : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / О.В. Турська. – Запоріжжя, 2000. – 201 с.
5. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти / М.М. Фіцула. – К. : Академія, 2001. – 528 с.

Бухало Е.Л. Модель формирования эмоциональной культуры детей дошкольного возраста в процессе психолого-педагогического взаимодействия

Раскрыт смысл модели формирования эмоциональной культуры детей дошкольного возраста в процессе психолого-педагогического взаимодействия.

Ключевые слова: эмоциональная культура, психолого-педагогическое взаимодействие, модель эмоциональной культуры.

Bukhalo O. Model of forming of emotional culture of preschool age children in the process of psychological and pedagogical co-operation

Sense of model of forming of emotional culture of preschool age children is exposed in the process of psychological and pedagogical co-operation.

Key words: emotional culture, psychological and pedagogical co-operation, model of emotional culture.